

GIDA GÜVENCESİ

Dr. Celile Özçiçek DÖLEKOĞLU / TEAE

1. Giriş

İlk çağlardan bu yana insanoğlunun temel sorunu yeterli gıdaya erişim olmuştur. Gıda insan ihtiyaçlarının birinci basamağı olan fizyolojik ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. Psikolog A.H. Maslow insan ihtiyaçlarını önceliklerine göre en çok acı verenden en az acı veren doğru sıralamış ve fizyolojik ihtiyaçlar da ilk sırada yer almıştır (Mucuk, 1977).

Dünya nüfusunun hızlı artışı ve yaşam standardının artışı karşısında artan gıda talebi teknolojik gelişmeler kullanılarak karşılanmaya çalışılmaktadır. Fakat bu artışın devam etmesi halinde enerji ve doğal kaynakların talebi karşılamada yeterli olmayacağı kesindir. Dünya nüfusunun talebini karşılamak için son 35 yılda 2 katına çıkan gıda arzının gelecek 15 yılda da bir kez daha 2 kat artış göstereceği tahmin edilmektedir. Bu artışla birlikte bitkisel üretime ve hayvancılığa ayrılan alanlar giderek azalacak ve niteliklerini kaybedecektir (Phipps, 2003). Küresel olarak tarımsal üretime bakıldığında yeterli gıdanın varlığından söz etmek mümkündür. Ancak, bu gıdalar bölgeler arasında dengeli dağılmamaktadır. Bu dengesiz dağılım özellikle yüksek nüfuslu Asya ve Afrika ülkelerini giderek artan tehlike altında bırakmaktadır. Gıda güvencesi başta gelişme yolundaki ülkeler olmak üzere tüm ülkelerin farklı derecelerde olsa da önemli sorunları arasındadır. Bu nedenle yeterli gıdaya erişimin sağlanması tüm ülkelerin uluslar arası kuruluşların öncelikli ilgi alanları arasında yer almaktadır.

2. Gıda Güvencesi (Food Security)

Gıda Güvencesi (Food Security): Gıda güvencesi, her insanın sağlıklı yaşayabilmesi ve faaliyetlerini sürdürebilmesi için her zaman yeterli ve dengeli gıdaya erişme hakkıdır. Gıda güvencesinin temel dayanağı gıdanın bulunabilirliği ve elde edilmesi, diğer bir deyişle satın alınabilirliğidir (Collins; Redmond, 1997). Tüm insanların daimi yeterli, güvenli ve besleyici gıdalara fiziksel ve ekonomik olarak erişimi olduğu zaman gıda güvencesi var olacaktır. BM gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) gıda güvencesinin sağlanmasında 4 koşul belirlemiştir; yeterli gıda arzı sunma yada elde etme; yıldan yıla, mevsimden mevsime arzda dalgalanma yada eksikliğin olmaması; erişilebilirlik yada satın alınabilirlik; kaliteli ve güvenli gıda (www.fao.org).

Gıda güvencesizliğinin temel nedenleri;

Kurumsal ve teknik kısıtların yanı sıra politikaların sık sık değişmesinin yol açtığı tarımda düşük verimlilik; yıldan yıla ve dönemsel arz dalgalanmaları; tarım dışı iş olanaklarının azlığı yada yokluğunun yol açtığı düşük ve belirsiz gelir olarak sıralanabilir. Ve bu nedenler birbiriyle bağlantılı olduğu için çözümü de zorlaşmaktadır.

2.1. Uluslar arası ve Ulusal Çalışmalar

FAO, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 1992 yılında Uluslar arası Beslenme Konferansı'nda Dünya Beslenme Deklarasyonu yayımlamıştır ve bu deklarasyonda gıda güvencesinin gerekliliği belirtilmiştir. 1996 yılında da FAO tarafından düzenlenen Dünya Gıda Zirvesi'nde açlığın kaynağını yok etmek için programlar geliştirilmiş ve ülkelerin gıda güvencesi eylem planı hazırlaması kararına varılmıştır. Dünya Gıda Zirvesi Eylem Planı'nın da "herkes için gıda" olgusu kabul edilmiştir. Zirvede alınan diğer önemli bir karar da 2015 yılına kadar yeterli gıdadan yoksun kişilerin sayısının yarıya indirilmesi hedef olarak benimsenmiştir. Katılımcı ülkeler 7 ortak karara varmıştır;

- i. Fakirliğin giderilmesi ve sürekli barışın sağlanması için kadın ve erkeğin eşit katılımı ile sürdürülebilir gıda güvencesini sağlamak;
- ii. Herkesin ekonomik ve fiziksel olarak her zaman yeterli ve güvenli gıdaya ulaşması ve etkin kullanabilmesi için politika oluşturmak;
- iii. Sürdürülebilir tarımsal üretimi sağlamak;
- iv. Dış ticaret politikalarında gıda güvencesini destekleyici sistemler oluşturmak;
- v. Erken uyarı sistemleri ile birlikte her zaman acil gıda ihtiyacını karşılayacak yapıyı oluşturmak;
- vi. Kırsal kalkınmayı teşvik etmek ve güçlendirmek
- vii. Son olarak da katılımcı ülkelerin eylemleri ulusal mevzuatları içerisinde benimsemesi olarak sıralanmıştır.

Ancak, bu hedeflere ulaşmak için yeterli gayret sarf edilememiştir. 2015 yılına kadar aç ve yoksul nüfusun yarıya indirilmesinin bugünkü çabalarla yılda 6 milyon kişinin açlık çerçevesinden çıkarıldığı gerçeği ile 60 yıl sürecektir. 2002 yılında Roma'da yapılan dünya gıda zirvesi: 5 yıl sonra toplantısında açlıkla mücadele için GSMH'dan %0,7 pay ayrılması gerektiği ancak %0,027 oranında pay ayrıldığı ve 800 milyon aç nüfusun yarıya indirilmesi için 24 milyar ABD\$ ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır (www.fao.org).

Bu kararlara taraf olan ülkemizde de çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar;

1. *Milli Tarım Kalkınma Stratejisi-Hedef 2010*; Ulusal tarım stratejilerini belirlemek, tarımın rekabet düzeyini artırmak ve en önemlisi de sürdürülebilir tarımsal üretimi sağlamak amacıyla FAO, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlar ile ortak bir çalışma ile tarımsal alanda alınacak önlemler belirlenmiştir.

2. *Gıda Güvencesizliği ve Hassasiyet Bilgi ve Haritalama Sistemleri (FIVIMS)*; Amaç FIVIMS sistemini yerleştirmek, gıda güvensizlik sınırlarını düşürmek ve ortadan kaldırmak olarak belirlenmiştir. 1999/2000 yıllarında TKB, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğü'nde ülkemizde FIVIMS çalışması sonucu hassas gruplar belirlenmiş ve hassas grupların tanımı, grubun ana geçim stratejileri; hassaslık olasılığının nedenleri ve bu olasılığı artırabilecek faktörler belirlenmiştir. Topraksız köylüler, az topraklı çiftçiler, arazisiz küçük çapta hayvancılık yapanlar, orman köylüleri, şehir gece kondularında yaşayanlar, kentsel evsizler ve çalışan çocuklar, çiftçilik yapan hane halkındaki kadınlar hassas gruplar olarak belirlenmiştir (DPT, 2001).

3. *Gıda Güvenliği Eylem Planı*; Etkin gıda güvencesi için eylem planı hazırlığı yapılmıştır.

4. *Güney-Güney İşbirliği*; FAO-Türkiye, Türkmenistan, Azerbaycan ve Kırgızistan'ın tarımsal üretimi ve sulama ihtiyaçları yerinde değerlendirilmiştir. Katılımcı ülkelerin sorumluluk ve yardımlarını daha ileri düzeye getirecek işbirliği programları hazırlanmıştır.

5. *Gıda Güvencesi Bilgi ve Erken Uyarı Sistemleri*; Erken uyarı sistemlerini Türkiye'de yerleşmesi için çalışma grup toplantıları yapılmıştır.

6. *Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Tarımsal Kalkınma ve Gıda Güvencesi Programı*; Türkiye ve KEİ üyesi ülkeler ile gıda güvencesi projeleri başlatılmıştır.

Ayrıca, genç çiftçi eylem planı; gıda güvencesi eğitimi, tele gıda etkinlikleri, Marmara depreminden etkilenen küçük çiftçilere yardım projeleri konularında da çalışmalar yapılmıştır.

2.2. Beslenme ve Bölgesel Farklılıklar

Yetersiz beslenme başta yüksek nüfuslu gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, yüksek gelirli gelişmiş ülkelerin de önemli refah sorunudur. Dünyada yaklaşık 830 milyon kişi kronik açlık içerisinde ve bunların %35,6'sı Güney Asya, %24,6'sı Doğu ve Güneydoğu Asya, %1'i endüstrileşmiş batı ülkelerinde yaşamaktadır. Kronik beslenme sorunu olan 790 milyon kişi gelişmekte olan ülkelere yaşamaktadır ve günlük 300 kalorinin altında enerji almaktadırlar (www.unicef.org).

- ⊗ Dünyada BM asgari yaşama standardı olan günlük 1 ABD\$ sınırını, 1,3 milyar; 2 ABD\$ sınırını 3,2 milyar kişi henüz aşamamıştır (www.safetyagent.com).
- ⊗ GOÜ'lerde her 5 kişiden biri kronik yetersiz beslenme sorunları ile karşı karşıyadır.
- ⊗ Her gün 24.000 kişi açlık nedeni ile ölmektedir ki bu 3,5 sn. yaklaşık bir ölüm demektir (www.thehungersite.com).
- ⊗ 5 yaş altı çocukların %30'u (200 milyon) yetersiz vücut ağırlığına sahiptir. Her bir dakikada 24 çocuk açlık nedeni ile ölmektedir. Bu saatte 3 jumbo jet dolusu çocuk anlamına gelmektedir (www.who.org).
- ⊗ Güvenli su tüketim olanağı bulamayan insan sayısı yaklaşık 1,3 milyardır (Bohnet, 2001).

Tablo 1 son 30 yılda gıdaya erişimde çok az yol alabilmiş gelişmekte olan bölgeler verilmiştir. 1979/81 ortalamasına göre 1996/98'de 17 yıllık sürede GOÜ gıdaya erişim problemi yaşayan insan sayısı %11 azalmıştır (Tablo 1).

Alt bölgeler göz önüne alındığında Doğu Asya, Güney Doğu Asya, Güney Asya, Güney Amerika, Kuzey ve Batı Afrika en iyi performans gösteren bölgeler olmuştur. Diğer bölgelerde değişiklik olmamış yada çok düşük düzeyde kalmıştır (FAO, 2001).

Tablo 1. Gelişmekte Olan Bölgelerde Yetersiz Beslenen Nüfusun Payı (%)

Bölgeler	%			
	1969/71	1979/81	1990/92	1996/98
Afrika (Sub-Sahra)	34	37	35	34
Yakın Doğu ve Kuzey Afrika	25	9	8	10
Yakın ve Yakın Güney Asya	43	29	17	13
Güney Asya	38	38	26	23
Latin Amerika ve Karayip	19	13	13	11
Tüm Gelişmekte Olan Bölgeler	37	29	20	18

Kaynak: FAO, 2001.

3. Genel Değerlendirme

Enerji ve doğal kaynaklar hızla artan nüfusun karşılığında yetersiz kalmaktadır. Teknolojinin tarımsal üretimde kullanılmasının hızla artmasına karşılık gıda güvencesi tehdidi devam etmektedir. Bu durum uluslar arası kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin de çalışmalarını hızlandırmaktadır. Bu kuruluşlar gıda yardımı konusunda faaliyetlerini artırmaktadır. Ancak, bu çabaların tek başına yeterli olması mümkün değildir ve geçici bir çözümdür. Bireylerin gıdaya erişimlerindeki düşük verimlilik, dalgalı arz ve düşük gelir gibi temel sorunların ortadan kaldırılıp sürdürülebilir tarımın sağlanması gerekmektedir. Gıda güvencesizliği ve yeterli beslenme problemi ile karşı karşıya kalan bireylerin tarım dışı istihdam olanaklarını artırmak, kırsal alanlarda yaşayanların gıda ihtiyaçlarını üretmelerini sağlamak, pazara yönelik tarımdan çok geçimlik tarım yapmalarını sağlayıcı uygulamalarda bulunmak, verimlilik artışı sağlayacak teknolojilerin uygunluğunu araştırmak ve gerekli durumlarda uygulamak devletlerin öncelikli politikaları arasında bulunmalıdır.

Ülke yoksulluk profilinin hazırlanması, FIVIMS gruplarındaki bireylerin hangi alanlarda tarımsal faaliyete katılımının doğru olacağını önceden belirlenmesi ve bu çalışmalar ışığında destekleyici projelerin geliştirilmesi faydalı olacaktır. Projelerin uygulanabilmesi yeterli finansal ve teknik destek ile mümkün olacaktır.

Kaynaklar

Bohnet, M., 2001. Status of Rural Development Within German Development Cooperation, Agriculture and Rural Development, Vol:8 No: 2

Collins, G., Redmond, G., 1997. Poverty in The UK and Hungary, Evidence From Household Budget Surveys.DAE Working Papers Amalgamated Series, No:9703. Department of Applied Economics, University of Cambridge.

DPT, 2001. Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu, Ankara.

FAO, 2001. Assessment of The World Food Security Situation, Committee on World Food Security Twenty-seventh Session (28 May-1 June 2001), Rome.

Mucuk, İ., 1977. Pazarlama İlkeleri, İstanbul.

Phipps, R.H., 2003. The Recent Developments in Biotechnology in the EU, Agricultural Biotechnology and Food Safety Seminar, Ankara.

İnternet Kayıtları
www.fao.org
www.thehungersite.com
www.safetyagent.com
www.unicef.org
www.who.org

**TARIMSAL EKONOMİ
ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ**
PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
Tel:0.312.326 0006
Faks:0.312.322 8531
Web: <http://www.aeri.org.tr>
e-mail: aeri@aeri.org.tr